

Tootseni Toivo nalategemisest Vinne aol ja elost täambä

Kae lk 2

Hirvlaanõ Milvi sai valmis «Jõksi raamadu»

Kae lk 3

Tsirguparv sääd hinnäst joba lõunamaa poolõ

Kae lk 4

9 771406 922005

Vahtsõnõ võro keele iistkõnõlõja om Murgü Marje Paganamaalt. Puulpääv, 16. süküskuul and' suvõl võro keele iistkõnõlõja ammõtit pidänü Saarõ Hipp (pildi pääl kural) Krabi kõrtsi iin ammõdi üle vahtsõlõ iistkõnõlõjalõ Murgü Marjele. Krabi külätiaatri vidäjä Murgü Marje om kirotanu hulga võrokeelitsit näütemänge ja noid ka püüne pääle säädñü. Seo suvõ alostusõn tull' tä vällä uma pistüjalapulliga «#paganamaamann», miä kõnõlõs keelest ja võlssi arvosaaamisõst. Marje om ka tunnõt seenekorjaja ja -tundja, kiä saa mõtsast söõgiini egäl aastaaol. Umal ammõdiaol lupa Murgü Marje jäiä esihindäs. Tuu tähendäs, et tä käü seenen ja pand noid purki (plaanin om seo süküs sisse tetä 300 purki) ja tege ummi muid toimõnduisi innekõkkõ kodokandin. Tuu man kõnõlõs tä kõgõ umakandi kiilt, nigu tä iks om tennü. Võro keele iistkõnõlõja om võrokõnõ või võrokõisi sõbõr, kiä mõist võro kiilt ja om iinkujos avaligun võro keele pruukmisõn. Iistkõnõlõja ammõditunnis-märgi omma ilmatugi (sau), kõnnõtoru (ruupor) ja kaalaraha. Võro keele iistkõnõlõja tegemiisil saa silmä pääl hoita Näöraamadu (Facebook) lehe pääl «Võro keele iistkõnõlõja».

UL

Uma Pido kuts laul- ma naisi nurmõst ja miihi mõtsast

1. juunil 2024 tulõ Põlva Indsikurmun VI Uma Pido. Ka seokõrd saava pidolõ laulma tulla naasõ ja mehe, kiä parla kongi koorin ütlen ei tii, a tahtva Umal Pido laul- vai miihikoorigilaulõ laulda.

Oodõtas lauluheluga naisi nurmõst, miihi mõtsast, kõiki nii küläst ku liinast! Kuun opitas selges naisi- ja miihikuurõ laulu ja naisi-miihi osa ütiskuurõ laulon. Noodi perrä laulmisõ mõistminõ olõ-i tähtsä; abis (a mitte nõudõs) om egäsugunõ varatsõmb koorin laulmisõ kogõmus. Tulla võiva ka segäkuurõ ja -ansamblidõ naasõ ja mehe!

Laulma tulõkis om mitu hääd põhjust: Uma Pido laulu omma väega ilosa; kodokandi keelen laulda om hää ja kuun mitmõ tuhandõ inemisega laulupidol laulda om uhkõ tunnõ!

Nurmõnaisi lauluproovi

Põlvan omma proovi Põlva kultuuri- ja huvikesküsõ kooriklassin neläpäivilde kell 18. Edimäne kokkosaaminõ om 5. oktoobril. Pruuvi tetäs

ütlen naisikooriga Mai. Lisateedüs: Saidi Tammeorg, tel 509 7391.

Võrol omma proovi kultuurimaja Kannel II kõrra pääl väikun saalin kolmapäivilde kell 19. Edimäne kokkosaaminõ om 18. oktoobril. Pruuvi tetäs ütlen naisikooriga Kannel. Lisateedüs: Helga Ilves, tel 528 3549.

Mõtsamiihi lauluproovi

Võrol omma proovi kultuurimaja Kannel II kõrra pääl väikun saalin tõsõpäivilde kell 18. Edimäne kokkosaaminõ om 10. oktoobril (kl 17.30 alostõdas vahtsidõ lauljidõ helüprooviga). Pruuvi tetäs ütlen Võro miihikooriga. Ossavõtminõ tulõs inne kokko leppü, lisateedüs: Signe Rõõmus, tel 5664 6042, e-post: signe@tamula.edu.ee.

Lasval omma proovi rahvamaja saalin iispäivilde kell 18. Edimäne kokkosaaminõ om 16. oktoobril (kl 17.45 alostõdas vahtsidõ lauljidõ helüprooviga). Pruuvi tetäs ütlen Lasva miihikooriga. Lisateedüs: Jane Reiljan, tel 523 0354.

Teedüst Uma Pido kotsilõ saa ka kodolehe umapido.ee päält.

UL

Agendikampaania lätt vallalõ

RAHMANI JAN

**Lõugahusõga «Kiil suust väläl!» kutsutas timahava huvi-
liidsi üles nakkama võro
keele agendis.**

Joba neläs aasta kuts Võro instituut noid, kiä ei häbendä umma kiilt kõnõlda, nakkama võro keele agendis. Agent saa kanda rõnnamärki vai telli hindäle agendihammõ ja lupa võro keele nädälil (märdikuu edimäne täüsnätäl) ummi tegemiisi inämb võro keelen toimõnda ja tõisigi umma kiilt pruukma härgütä.

Seo aasta agendikampaania lõugahus om «Kiil suust väläl!» Säandse lõugahusõ paksõ Näöraamadu grupin vällä Mustmaa Ulvi. «Mu meelet om seo häste mänguline lausõ ja julgustas keelega nalla kah tegemä,» lõüd agendikampaania kõrraldaja Toomõ Triin. Timä jutu perrä om seo lõugahus joba härgütänü mitund varatsõmba aasta võro keele agentu uman kodo-paigan vahtsit tegemiisi vällä märkmä.

Nuu, kiä tahtva timahava võro keele agendiammõtit pitä, saava hindäle kooni 18. rehekuuni telli vahtsõ agendihammõ. Hammit saa telli veebipoodist umapuut.ee. A

PILT LUIGA KRISTJANI ERÄKOGOST

Kujondaja Luiga Kristjan vahtsõ agendikampaania sümboolikat kujondaman.

agent või pruuki ka varatsõmbidõ aastidõ hamõt vai kanda lihtsäle rõnnamärki.

Varatsõmbidõ kogõmuisi perrä tiid Toomõ Triin üteldä, et agendis tahtjit tulõ üle Eesti, peris suur võrokõisi kogokund om Talnan. «A päämiselt om iks Võromaa rahvas: oppaja, müüjä, rahvamajju inemise,» seletäs tä.

Võro keele nädäli lõugahuisi ja hammit om agendikampaanjidõ alostusõst pääle kujondanu tunnõt disainimiis Luiga Kristjan. «Et ma esi olõ Võrolt peri, sis om kõgõ hää seo paigaga kõudetüid töid tetä. Perämäidsil aastil om Võro instituudiga olnu kimmäs kuuntüü: om tett põnõvit asju,» kitt Luiga Kristjan.

Ligembät teedüst agendikampaania kotsilõ saa Võro instituudi kodolehe wi.ee päält.

Tsooru rahvamajan astõ püüne pääle 45 küläpillimiist

VISSELI MALLE

9. süküskuu pääväl peeti Tsooru rahvamajan 17. küläpillimiist päivä. Säandside päivi pidämine sai algusõ Oravalt Pähnä Külli iistvidämisel.

Sisseharinuid kokkusaamiisi om peetü mitmin küläkotussin. Kolm viimäst aastat om pidu kõrraldamist vidänü Kangsti küläselts. Seokõrd lei kampa ka Tsooru V-klubi, kiä lava väega ilusalõ põhupallõ-nardsuvaipuga är ehtse ja muud muudu avit.

Pillimängijid olf himuga kulõma tulla hulga rahvamuusika avvustajid. Näile mängse 45 pillimiist ja -naist, nii ütsindä ku kambaga. Pääle Võru- ja Põlva-maa pillimiisti olf mängijid tulla Saarõmaalt, Talnast, Rapla-maalt, Läänemaalt, Põltsamaalt, Villändist.

Pillimängijid tulõ egä aasta-ga manu, a vaheldus kah õks. Egämehekontsõrdil tull' manu mitu vahtsõt mängjät ja paar vahtsõt puntigi, nigu Mõtsa-kohhin ja Kanepi Karmooniku.

PILT V-KLUBI FB LEHE PÄÄLT.

Tsooru rahvamajan toimunu 17. küläpillimiisti päiv lõppi ütlenkuun mänguga.

Nigu kõgõ, sündü ka kohapääl vahtsit puntõ ja lämmä vastavõtmisõ osalidsõs sai noorõ rahvamuusigu Duo Tuusast. Lõõdsalegendi Lindmetsa Harri Võrumaalt ja Mägi Sulev Saarõmaalt jagasiva noorõmbilõ ummi lõõdsamängunippe ja esimuudu tiidmiisi. Ma esi

opsi vahtsõt võrukiilset laulu «Ummamuudu maa» ja anni sõna kah kõigilõ ütlen.

Kõgõ noorõmb mängjä olf Merilo Oliver Läänemaalt, kelle juurõ omma Sännän. Timä lõõdsaoppaja om Visla Enrik Mehkamaalt. Kõvva plaksutõdi Pihu Alolõ ja Käärmani Rei-

no lõõdsaadmega varustõt kar-moşkal nigu täüsorkestri. Pidu laabu kinäste ja lõppi ilosa kuunmänguga.

MÄRGOTUS

Tootseni Toivo: ku om rassõ, sõs om kõgõ inämb nalla vaia

RAHMANI JANI PILT

Tootseni Toivo.

Om külh nii. Ku Vinne aig läbi sai ja Eesti jälki vaba oll, sõs jäi nali vähätähtsäs. Kõigil oll pallu muud tegemist, olõ-õs inämb aigugi niisama nalla tetä. Ku varõmb oll nali väega tarviline tüüriist Vinne värgi vasta, sõs nüüd om nalategemine õnnõ aoviiduses.

Kuimuudu täambaste aigu inämb nalategemist tagasi tuvva ja kuis tuu mi ello edesi avitanu?

Põra om jo nalategemine olõman, naid pistüjalakoomikit om egä nuka pääl. A nigu ma ütli – nüüd om nalategemine inneki aoviidus, ja nali käü päämidselt nabaalust piten. Minnu naa pöradsõ nalla suurt naardma ei aja, a ma usu, et egäl põlvkunnal omma uma nalla ja pöranõ põlvkund lust naid ummi nallu kullõldõn väega.

Käänämi jutu poliitika pääle. Midä arvat tuust, kuis ja ku pallõ täambädse poliitiku ütstõist kullõsõ?

Noh, poliitik om õks nii tähtsä ja tark inemine, et timä ei pruugi kedägi tõist kullõlda. Timä taht, et tedä hinnast

kullõldas. Tõist poliitikut kullõldas, ku tuu kõnõlõs meeleperäst juttu. Ku ei kõnõlõ, sõs lastas tuu jutt kõrvust müüdä.

Olõt murõt tundnu kuulõ ja kultuuriasutuisi kinnipandmisõ peräst. Mitu kõrda tulnu mõõta, inne ku noidõ asutuisi man lõikamisõotsus tetä?

Mu meelest piät kultuuriasutuisi kinnipandmist arutama ja otsustama õnnõ nuu inemise, kiä säääl eläse ja kellele noid vaia om. Ku külärahvas ütles, et ei tohe kinni panda, sõs nii piätki olõma. Tuud ei tohisi otsusta valla tõsõn otsan vai koguni päällinan.

Olõt pikaaolinõ Keskeräkunna liigõ. Mis säääl partein täambä sünnüs ja kohe tuu vii?

Keskeräkund süündi Rahvarindõst, ja sõs oll meil silmi iin selge tsiht – tugõva Eesti ehitamine. Ja tukõv riik om tuu, kon om tukõv keskklass. Ja tugõva keskklassi saa nii, et altpuult tulõ vaesust vähämbäs jättä: nõstami pensionõ, nõstami miinimum-palka, tugõmi väikeist ja keskmist ettevõtlust, ehitami munitsipaalmajju, avitami

nuuri peresid, teemi astmõlidsõ tulumassu. Säändse olõliva mi põhipunkti. Ja ku mi mõnikõrd valitsustõ saimi, sõs teimi kah nii.

A ku Ratta Jüri esimehes sai, muutu kõgõ tähtsambäs pääministri olla vai ülepää valitsusõn olla – ütškõik kellega. Keskeräkunnal kattõ tsiht silmi iist är, visõldi ütest veerest tõistõ. Nüüd oll nigu vahtsõt algust vaia, selle valitigi Kõlvart. Kiik olõs vast vannamuudu edesi tiksnu.

Mihhaili ma tunnõ Taŋa volikogu aost: timä oll esimiiis, ma olli asõesimiiis. Vähäde jutuga, a ku midägi lupa, sõs ka tege. Nüüd lupa Keskeräkunna vahtsõt käümä panda. Eks paistus, kuis õnnõstus.

Eräkunnalõ om selget tsihti vaia. Ei saa nii, nigu oll, et lupami kõigilõ kõkkõ, a peräst ei saa kiäki midägi. Et valitsusõn püssü, tegi Keskeräkund, nigu tõsõ tahtsõva.

Sait timahava inne jaanipäivä 80 aastat vanas. Kuis ter-vüs om?

Aitüma küsumäst, ei olõ hullu. Mudsu man viil mutingut ei tunnõ ja kae-jala liigussõ kah.

Kas tuu tähendäs, et mõnõ ao peräst või uuta ka mälehtüisiraamadu kolmandat ossa elost vahtsõt vabas saanun Eestin?

Jah, kolmas osa om «Eesti ajal edenenu» ja säääl om juttu üleminekiaost, aokiränikõ liidu taasasutamisõst, Taŋa volikogust ja tuust aost, ku ma Riigikogun olli. Mul om kistumada hää miil, et olli Riigikogun sõs, ku säääl viil Eesti säädüisi tetti, panti alus mi hindä säädüsandlusõlõ. Parhilla tetäs inämbjagu säädüse muutmisõ säädüisi ja võetas üle Euruupa Liidu direktiive.

Kõik tuu oll väega huvitav aig, suurõmb jagu joba omgi arvutint. Vast saa kunagi peris raamatus kah. No luutma piät.

Küsse RAHMANI JAN

Jalgratta, seenekorvi ja spinninguga Võromaal

Sõidi minevä puulpäävä autoga Kesk- ja Veere-Võromaad pite ümbre. Oll mõnõn paigan tegemist. Taivan paistu suvinõ päävakerä ja tõisi autosõitjijt oll veidü.

Äkki näi: kats jalgrattamiist sõitva tii pääl. Tsipakõsõ ao peräst jälki kats rattasõitjat. Sis jäi silmä kats last, niisama jalgrattidõ sälän.

Ja rattasõitja es lõpõki är. Näid es olõ muidoki pallõ, kokko vast kümme, a silmä nimä jäivä ja tundu, et näid oll tuu päiv vällä tulnu inämb, ku ma muidu olõ nägemä harinu.

Kõgõ perämäne sõitja oll uma ratta pääle säädnü pääle seenekorvi ka spinningu.

Paistus, et Võromaa inemise nakkasõ kõrrast inämb (vahtsõt) avastama, kuimuudu umahindä kundijõvvu ja edevanõmbidõ tarkusõ abiga parõmbalõ toimõ saia. Ja tuu om peris tarvilinõ tarkus.

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molõvihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841, jan@umaleht.ee

Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laivi Org, laiviorg@gmail.com

Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster, latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:

Tiia Allas, Külli Eichenbaum, Apo Ilves, Kaido Kama, Ülle Kauksi, Rainer Kuuba, Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee

Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Kiri Võrolt

Kiränik LUMISTE KATI and värskit mõttit, kuimuudu egäpääväello vaeldust lõudä, ja märgotas tuust, miä parasjago süäme pääl.

Latsõlä-häti pillakaar

Meil kõigil omma latsõpõlvõst ütten saadu mustri ja haava. Suvõl lei festivalõl ütten mitmõn tüütärõn ja jututsõõrin, kon pututõdi säändsit häti, miä kõüdetü ka seksuaalsusõga.

Statistika perrä om egäst kümnest türtikust vähembält katsaga halvastõ ümbre käütü. Ka pallõ poisi olõ-i tuust päs-nü. Tuuga tulõ tegeldä suurõst pääst, ku mi tahami kõrralist paariläbikäümist. Mi ei saa ja ei võiki ummist latsõpõlvõhaavust müüdä kaia, muidu kõrdami tuud ummi latsiga ja kannami haigõt üllenpidämist edesi.

Ku olõt suhtõn ja ei tiia, kuis ütstõõsõ hengehätile ruumi tetä, sis tuu jaos om mitmit võimaluisi ja tehnikit.

Piaaigu egäüts meist võtt hindäga ütten hengehädä latsõpõlvõst. Paariläbikäümise omma mi suurõmba oppaja ja kõgõ parõmba piigli. Pääle läbikäümise alostusõ (armumisõ) faasi nakkasõ mi hädä vällä paistuma. Inemise valukihä läävä käümä, naatas reagiirmä tõõsõ poolõ ütlemisiile ja tegodõlõ ja inämbüs läbikäümüisi astus õigõ pia kriisi poolõ. Esieränis kõvastõ tulõva hengehädä vällä, ku perekunda sünnüs lats. Paariläbikäümisen om tihtsäle nii, et sarnanõ tõmbas sarnast, tuuperäst saava hätiga inemise umavaihlõ kokko.

A kuimuudu sis toimõ tulla

ja tõõnõtõist tukõ? Ku mõlõmba tiidvä ummi häti ja omma valmis vastutusõ võtma, sis om seo tiikund lihsämb. Loomuligult ei saa olla kimmäs, et kõik kõrda saa. Tihtsäle saa takistusõs tuu, et tulõ sügävast valust läbi minnä ja tuujaos ei olõ egäüts valmis. Ku mõlõmba omma valmis hindä sisse kaema, sis edimäne asi om kirja panda uma haava, kõik, miä hindäl teedä omma.

Sis olnu hää partnõriga maa-ha istu, et mõlõmba saasi ummist asjost kõnõlda. Ja kõnõlda ka tuud, midä kiäki uma valuga tegemä nakkas. Edesi võis kirja panda, midä om vaia, et uma valuga parõmbalõ toimõ tulla. Mi ei saa tõistpuult panda uma õnnõ iist vastutama. Meil om võimalus ummist tahtmiist ja mõttist kõnõlda ja tõõnõpuul saa anda tuud, midä meile vaia, määndsegi piirini ja sis, ku tuu timäle passis. Mi ei või jäia tuust sõltuvas ja panda timä olgõ pääle suurt kuurmat. Saami alosta tüüd esihindä haavu ravitsõmisõga.

Ku paariläbikäümise om väega mürgüne ja om pallõ füüsilist vai vaimsõt vägivaldä, tulõ tõstisõlõ ja kimmäle tiidvüstä, et säänest asja ei saa umas võtta. Tihtsäle tulõ läbikäümise lõpõta, et saanu alosta tervessaamist.

Täämbädsen kipõn ja stressi täüs ilman om kimmäle hää lõudä hindäle terapeut, kiä tuu protsessi man tukõ saa anda.

Kirämiis Tootseni Toivo (80), kiä pidä Rõugõn pensionipõlvõ, om valmis saanu vahtsõ mälehtüisiraamadu umast tüümehepõlvõst. Teemi Toivoga juttu vahtsõt raamatust, nalategemisest, a tsipakõsõ ka täambädse ao elost ja poliitikast.

Näütät seo kuu lõpun umma mälehtüisiraamatut «Vene ajal võrsunu». Kuis tuu raamat sündü?

Ma naksi mälehtüisi kirja pandma uma kümme aastat tagasi. Sõs mõtli, et om joba ütsgaju eletü, ilma ja inemiisi nättü, vast om tõisil kah huvitav teedä saia, kuis tuu elu oll. Edimäne raamat «Saksa ajal sündinu» ilmu mitu aastat tagasi. Säääl oll juttu mu latsõpõlvõst Rõugõn, kooliaost Võrun ja teenistüest Vinne kroonun.

«Vene ajal võrsunu» om mälehtüisi järgmine osa: mu elu Vinne aol ja tüü Eesti Raadio meelelahutus-saatidõ toimõndusõn.

Teit umal aol raadion hulga aoviidusesaatit. Ku tähtsä nuu saatõ kullõjido jaos olliva?

Vast õks peris tähtsä, selle et «Meelejahutajat» kullõlõ egä pühapäävä hummugu mitusada tuhat inemist.

Määne tähtsüs oll Vinne aol nalal, miä avit tõstisist asjust kõnõlda ritu vaihlõ ja läbi lilli?

Sõs üteldi, et ku muud ei saa, sõs nalla õks saa! Ku om rassõ, sõs omgi kõgõ inämb nalla vaia. Ku mul hindäl kah mõnikõrd midägi vussi lätt, sõs ma püvvä tuud naarus käändä. No ja ku tuud Vinne värki es saa tuukõrd kuigimuudu muuta, sõs vällä naarda sai ummõtõgi. Nakaški kergemb. Nii et nalla oll väega vaia joba vaimsõ ter-vüse peräst.

Mõnõ aasta iist üteli Volkonski Piitre, et parhilla nõ aig om huumorijärgne aig. Olõt Sa tuuga nõun vai vaidlõt vasta?

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimmi perilõimisõst ja tähendüest.

Matteus

Täämbä (21. süükskuud) om sügüsene madissõpäiv, miä om pühendet apostli ja evangelist Matteusõlõ. Tõnõ madissõpäiv (24. radokuud) om pühendet tõsõlõ apostlilõ, kedä kutsutas Mattias. Mi traditsioonin omma kats nimme kokku sulanu. *Madis, Mati, Mats*, vanõmba traditsiooni *Matu* ja mitma tõsõ omma häste levinü, ollõn nii edenime ku ka talunimmi ja priinimmi alussõs. Näütües priinimel Madisson om 353 kandjat.

Evangelist Matteusõ nimega õkva üttemuudu om priinimi *Matteus*, minkal om Eestin

71 kandjat. Seost nimest om Eesti perekonnanimeraamatu käsikirä kirutanu Kallasmaa Marja.

Võromaal panti priinimi *Matteus* Urvastõ kihlkunna Kärgula mõisan. Nime saajit oll õigõ mitu perekunda, kiä ellivä katõn Leondi talun, miä olli tõnõtõsõst kavvõdal, üt Haamastõ külän, tõnõ Hännike kandin. Haamastõl olli nä Leondi Kaspre ja Jüri perrätulõja, tõsõn Leondi talun Aadami ja Juhani perrätulõja. Seo om ka täambädse pääväl arvada kõgõ suurõmb Matteusõ suguvõsa, arhitekt Matteusõ Arnold oll seost suguvõsast peri. Määnegi kõüdis om olõman priinime Matteus ja talunime Mõtusmäe vahel, a et tuu talunimi om noorõmb ku priinime, kirja pant tallõ kruntmislõ 19. aastagasaa kesken, sõs olõ-i tuuga asi selge. Või olla, et talulõ nime andnu *Mõtus-

mägi oll varahampa määnegi pühäkotussõ nimi kõüdüssen Matteusõga? Vai vastapiten, tsirgunimetüs *mõtus* tõlgõndõdi pühämehe nimes?

Viil panti priinimi *Matteus* Kudina mõisan Põhja-Tartumaal ja Kullamaa kihlkunna Liivi mõisan Läänemaal. Viimätsen kirutõdi 1835. aastaga perekunnanimmi pandmisõ raamatulõ *Mateus*, a keriguraamadu näütäse nimme *Matteus*. Nelläs kotus, Laitse mõisa Nissi kihlkunnan, om nii mõisakirän ku keriguraamatun päämidselt nimekuju *Mateus* peritolukotus.

Üts nimekuju om viil *Mattheus*, minkal om Eestin katõssa kandjat. Seo või olla ümbre kujunu Matteusõst, a vähämbält ütts perekund om tsaari-aigu Eestimaalõ tulnu Lindeni mõisast, miä või olla Liepkalne parhilla tõsõn Lätin. Ka nimekujuga *Matteus* inemisi om Liivimaa

Läti poolõ päält Eesti poolõ pääle rännänü.

Piibli nimme Matteus kirutõdas saksa keelen *Matthäus*, inglüse keelen *Matthew*. Heebreä originaali või lukõ näütüses kujul *Matitjahu*, nime tähendüs om 'jumala (Jehoova) and'. Ka tõnõ apostli Mattias, kiä valiti apostlidõ hulka pääle Iskarioti Juuda vällälängõmist, kandsõ põhimõttõlidsõlt sama nimme, vahetegemine om kujunu kerigu aoluun. Matteusõ tõnõ nimi oll Leevi. Kas Leevi-Matteus om ka periselt piibli Matteusõ evangeliumi autor, tuu om ütts küsimüs, minka üle teoloogi ja keeletiidläse kavva pääd murdsõva. 19. aastagasaaast pääle om selge, et timä vahtsõ tõstamendi edimäde evangeliumi autor joht olõ ei. Timä nimi panti manu prestiiži nõstmisõs.

SAARÕ EVAR

ELO

Näütüsesain Kanepi seldsimajan.

RAHMANI JANI PILT

Kanepin, Põlvan ja Räpinäl saa kaia Saksamaa kunsti

Põlva maakunna kolmõn paigan – Kanepi seldsimajan, Põlva kultuuri- ja huvikeskusõn ja Räpinä luumismajan – saa kooni seo kuu lõpuni kaia Saksamaa Segebergi maakunna kunstnigõ töid.

Segeberg om jo ammust aost Põlva sõprusmaakund ja parhilla nõ näütüs päälkiräga «Kunst on liikumine» om Segebergi maakunna kolmõ kunstnigu vastakülänkäük, selle et lehekuul käve Põlva maakunna kunstnigu Margna Epp, Prangli Anne, Kalde Kalli ja Grzinichi Evelyn umma kunsti Segebergin näütämän.

Nätä saa kolmõ kunstnigu, Saupe Elfi, Ewert-Omermiki Erika ja Weilkiensi Steffi loomingut. Ku kats edimäst omma päämidselt maalikunstnigu, sis Weilkiensi Steffi om puukujomeistre, kinkalõ miildüs puust maakaunitarõ vällä vuuli. Inämbüsel timä puukujjõst omma jalan kõlladsõ seerigu, miä om timä kunstnigumärk.

UL

RAHMANI JANI PILT

Hirvlaanõ Milvi vahtsõ raamadu näütämisel 12. süküskuul Kanepi seldsimajan.

Valmis sai Jõksi raamat

Minevā tösöpäävä peeti Kanepi seldsimajan Hirvlaanõ Milvi vahtsõ raamadu «Jõksi raamat» näütämispo.

Raamatust saa lukõ Jõksi külä ja naabriküllil Kelläkülä, Heisri, Möndsi, Naha, Piigandi, Karstõ ja Kaagri

(Kaagvere) talodõ ja inemiisi inneskidse ao tähtsämbide tegemiisi kotsilõ.

Raamatun tuvvas arhiivirioli päält rahva kätte vana koolimehe Tina Augusti käskirälidse uurmisõ Jõksi külä majandus- ja ütiskundligust elost ja läbikäumiisist 19. aastasaa töösõl poolõl, neide man om hulga joonistuusi.

Lukõ saa satu uma ao aktiivisidõ Kanepi kandi inemiisi ja paikkunnan olnuidõ kuulõ kotsilõ. Är om trükitü hulga pilte.

Pia 300lehekülelidse «Jõksi raamadu» and vällä MTÜ Kanepi Laulu Selts ja huvilidsõ saava tuud kaia ja osta Kanepi seldsimajast.

UL

Puukooli tüüseldsiliisiga Lätimaal huvireisil

URMI AILI

Lätsimi puukooli tüüseldsiliisiga Lätti huvireisile. Buss tull hummoku puukooli platsi pääle.

Inne ku bussi jõvvimi, kuulimi koskilt korgõmbalt näugmist. Kaimi pedäjä otsa, kon istsõ must kass. Vähä oll iks valgõt kah. Ei tiia, kas tedä aiõ sinnä repän, kes vaihõpää platsi pääl patsiir. Mõtli, kas tuu midä ka tähendäs. Iks must kass.

Önnõs läts sõit häste. Ku Võrolt lõuna poolõ sõidimi, tull kül sääne pikne, et välgu käevä taivan risti-rästi ja vihma vali ku uavarrõst.

Edimäne piätüs olle Vahtsõn-Saalusõn, Eesti kõgõ lõunapoolitsõmban veinitalon, kon olle ka uma viinamarakasvandus. A nä teivä ka tõisi veine. Mullõ miildü kõgõ rohkõmb nõglapaiuvein.

Järgmäne piätüs olle Lätimaal Smiltenen. Vihm olle üle jäänü, päiv paistu ja lämmind pia 25 kraati. Pääle kõrralikku lõunastüüki lätsimi kotusõpäälitsehe puukooli. Ku meil kasvatõdas mõtsakasvõ, sis Smiltenen olle egätsugust värki, alostõn väikeisist lillikeisist kooni uibini vällä. Ma esi osti üte kirivä sabiina kadaja ja pojengi.

PILT OM PERI VISIT, VALMIERA, LV LEHE PÄÄLT.

Beverina puuskulptuurõ park om Valmierast 11 kilomiitret kavvõn ja sääil om hulga puukujjõ ja kuus labürinti.

Tuu pojengi ostmisõga saie ka vähä nalfa. Kússe vinne keelen, määne lilli värv om. Müüjä vastaõ läti keelen. Vinne kiil ei olõ prõlla moodun. Kússe sis vahtsõst. Müüjä vastaõ sis, et krasnaja. Et keväjä om nätä, ku illos verrev tutt tulõ.

Valmiera külle all Beverinān olle suur kujopark häste pallfodõ puust tettüisi

eläijede, tsirkõ, siini ja egäsugutsidõ ronimisvidinidega. Sis viil olle mõtsa sehen labürint, mis tulle õigõt pite olõ kävvü, et tagasi parki saia. Tuu oll õigõ huvitav. Pruuvõsõ ka mitund ronimispuud, millest eski ilma pikembä vaivata üle saiõ. Mõtli, et mõtsa pite roitmisõst ja siini otsmisõst om

iks kassu kah: jala pidävä viil õigõ häste tasakaalu.

Edesi sõidimi peris Valmiera keskliina. Liin olle illos ja rohilit täüs. Lilli häitsivä klumpõ pääl ja korgõmbal ampliin.

Valmiera tähisõ seo aasta 740. sünnüpäivä. Asundusõ algusõs peetäs pühä Simoni kerigu valmissaamist 1283. aastal. Ke-

rik om terve püsünü seoni aoni. Ikoonõ kõrval hoitas ka 15.–16. saandi tähtside liinainemiisi havvakivve. Kerikun om tunnõdu meistri Ladegasti hõrril.

Valmiera liinast juusk läbi Koiva jõgi ummi pistüliidsi perviga, mis omma kooni 80 meetrit laja ja 10–15 meetrit korgõ. Valmiera lossin om muusõum, kon näütüs «de Woldemar» and ülekaehusõ liina aoluust. Keskliinan om niinimmat Poissmiihi park. 1913. aastal anni katõsa ütsikut miist liinalõ pargi, mille keskel om kontsõrdisaal Valmiera ja restoran Vecpuiis.

Lõpun lätsimi puutõ pite kaup takan ajama. Käveni muidoki Mego poodin kah. Kaiõ söögikraami ja teie hinnavõrdlust. Egä suurt vaiht es olõki. Piim ja liha olle vast tsipa kallimba ku meil ja tõsõ asä odavamba. Rõiva- ja kotapoodin olle kül kõva hinna, mis es kutsu ostma. Muidoki sai latsilõ ostõtus Läti kompvekke ja hindäle üts nõglapaiu-nalivka, mis olle külh otav: massõ tsipa üle kolmõ euro.

Tagasisõit läts lõbusahe. Kõnõlimi nättüst ja vahtsõmi, kes midä ütten otsõsõ.

Puukooli platsi pääle jõudõn oll must kass kah pedäjä otsast alla tulnu ja külüf joba verevät kirjä sõbra seltsin.

Russowi kroonika

PULGA JAAN lugõ Balthasar Russowi Liivimaa provintsi kroonikat ja märk, midä sääit kõrva taadõ panda.

2. jagu Aadlirahva pulma, vakusõpidu, kirmassõ

Ku aadlik pidi pulmaplaani, sis kutsuti kirjä tiil kõik aadliku veerand aastat inne pulmõ ütte liina vai suurõmbalõ alõvilõ kokku. Sääil oll tuus otstarbõs spetsiaalsõ killamaja. Ja üte liina pillimeesest es jakku, manu kutsuti ka maavürsti sõatrummi ja trompetiid muialt. Kui kõik koon oll, tetti bankett, aga inne minti siski viil ratsutama – suuri ja rassõlt ehitüisi täkkõga, kellest egäüts massõ üle ütsä sälitise rükä, ja muud näist kassu es olõ, kui tuusama praalmine. Üts vanõmb aadlimiis pidi kõnnõ, kon käskse är unõta kõik vana vihavainu ja rahvas pidi tuud tõotama.

Perän sõidõti mitu kõrda pruudi iist müüdä, kuna tuu oll kulda nii täüs riputõt, et minestüse veere pääl. Laulatus oll järgmine pühapäiv. Perän tuud alaõ tands, suur lakmine ja võiki õllõjuumine, nii et kõik aig pidi hainu maha laotama, muidu es saa saistaki. Kui sis kõik maani täüs oll, alaõ suur tapõlus ja mõõgaga tsuskmine – nii uulitsa pääl, koridorin kui ka killatarõn, kon naasõ korgiide pinke ja laudu otsa pagõsiva. Mõnigi pää lüüdi poolõs ja mõnigi käsi otsast. Mis pääle tapõlusõ viil oll, tuud ei passi kirjä panda.

Kuigi mõisa pulma oll suurõjoonõlise ja om uskmalda, ku pallu sääil nuumat härgi, lambiid, tsiku, hanne, kanu, kabuniid, mõtsloomaliha ja kallu ja ku mitu lasti õlut är kullu, sis ollõv sääil siski alandlikku miilt peetü. Es pakuta veini ega süüä hõpõluisiidega ja juua hõpõpeekritest. Ristjädsi lätsi umbõs säändesama tambiga ja noorõmba selli lauli liiderlikkõ laulõ, üle ilma kokku korjat.

Vakusõpidu käve mihkli-pääväst jõuluni, sis nakas pääle pulmaag (saaniti). Suvõl käüti hoolõga läbi kõik kirmassõ, kon suurõ torupilli lõuassiva nika varavalgõni. Kõik tuu mõll võtsõ mõnikõrd kõrvakuulmise vai silmänägemise är.

Ei olõ mõtõt edesi kõnõlda. Ainult mõni väiku asi oll tõisildõ. Nii et ku täambädse päävä elumiis taad lugõ, sis hõikas tä kõgõst süäimest: «Päti, meid om petetü! Mii olõs võinu jo 16. aastasaal sündüdä, tuu ollu meile inämb mookamüüdä!»

Ma mõtlõ vahel, hindäl vesi silmän: olõs saanu tollõaigstõ seljankasuppi, kon viinerisei seen ei olõ. Tundus, et liha oll näil küländ ja kahju es olõ näil millestki.

Vahel lätt mõtõ ka sinnä, et kiä näil tuu kraami kõik üles kasvaf, ku pallalt aadliku jahipini seie kuuõ sälitise terävilä iist? (Üts sälitis oll üle katõ tonni, nii et paras salvõtäüs.)

Lugu lätt edesi.

Kodulämmi and rōõmsa meele

AIDMA HELE

Olõ võrukõnõ, peri Kaika kuplidõ päält, kon üts mägi istsõ tõsõ kukil: üteli aol olit orun, a kibõna ao peräst mäe otsan, kost paistsõ kavvõlõ. Säält olõgi üteli saanu säändse mõtlõmisõ, et mustan murõn om õks hõpõ lootusõkipõn, mis päävä jäl pilve takast vällä tuu.

Mu latsõpõlvõkodu olf Leinussõl. Tuul aol, ku ma lats olli, olf ümbretsõõri hulga talusid: Haaboja, Selli, Püve, Haavistu, Tiidu, Tiganiku, Järvemäe, Oriku, Pardsa... Säält eleti, tetti tüüd, peeti talgid, pidusid. Põrhillas om jäänu õnnõ Selli, tõsõ omma maa päält kaonu – luudus om nä võtnu indäle. Omma jäänu õnnõ mälestüse, kalli mälestüse.

Leinussõl olf piaaigu kõrvuuisi kats tallu: Mäe- ja Ala-Leinussõ. Kats peret elli kõrvuuisi kesk mäki, ümbretsõõri mõts, ilma tsinglõmata, ütstõist avitõn. Es olõ nii, et sa tohe-i mu muru päält läbi käüv. Tüllü es nõsõ meil kunagi.

Üleaisdõ peren olf kats plikat, kellega olf hää kuun mängi, ku vanaimä lubasi. Vahel harva juusksõmi ütstõsõ poolõ ilma vanaimä tiidmälä. Ku mamma hõigaš, hiilsemi ümbre mäe kipõstõ tagasi. Kõrd olf majan. Põhilidsõlt mängsemi trihvaad, käkmist, mäest üles ja alla juuskmist. Ostõtuud mänguasju meil es olõ. Olli imä koetu ja heegeldedü pupi ja vanaesä tettü puust hobõsõ, lehmä, lamba, pini, kassi. Mängsemi kotu, puuti ja kuuli.

Olli ütlik lats, kasvi imä ja vanaimäge. Esä puhaš joba Kuramaa mullan. Vanaesä kuuli, ku olli 4. klassin. Vanaesäst om miilde jäänu tiidmine, et tüüriista piät uma kimmä kotussõ pääl olõma: sõs tüü edenes esiindäst.

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

Mi kotun es olõ nii, et omma mihi ja naisi tüü. Kõik rassõ tüü tulf imäl tetä. Olf kodutüü ja viil sohvoosi põllutüü kõva brikatiiri käe all, kes es tii kah vahet mihi ja naisi tüül. Pidit kobisõmalda tegemä, mis kästi. Imäl olf õks vahel väega rassõ, a tä es näütä toda kunagi vällä. Miilde tulõ imä üteli: ikõ uma valu vällä ütsindä, naaru jaga tõisiga, mõtlõ rassõ indä jaos kergembäs. Nii mi olõmigi tulnu naist elu kõkõ rassõmbist käänakist läbi.

Mi Leinussõ elämisen olli maja ja puukuur kundi otsan, sann, laut, kõlgus, kaiv orun. Üles ja alla juuskmist ja rahmõldamist olf nii pallu, õdakus imäl ja vanaimäl jala all tulitiva. Kõgõ rassõmb olf vii ülesvedamine, ja vett õks kulusi.

Mi mammagõ teimi kergembid tõid. Kõgõ rohkõmb miildüsi mullõ vanaimäga karjan käümine. Käveni riigimõtsan. Tuu aig olf õnnõ

mi katõ perält. Kon olf maa-ilm: egä puu ja puhma takan olf midägi vahtsõt. Kõik mõtsa puu, puhma, seene, lilli, tsirgu, mõtsakohhin, vaikus saiva mu sõbras. Ja sinnä käve manu viil jutu haldjist, kratest... Mamma olf hää jutusoonõga ja mul hää ettekujutamisõ võim.

Vanaimäle miildü ka mõts. Tä õks üteli: mõts om vaesõ mehe kaskas.

Ku lugõmisõ selges sai, hüpsi raamatumaailma. Mi vaesõn kotun olf vähä raamatid, imä pedäsi noid ütlikid indä kallimbas varas. Säält mu sükäv lukupidamine raamatidõ vasta. Ku kuuli lätsi, saiva inämb-vähämb kõik Haapsaarõ raamatukogu raamatu läbi loetus. Mu jaos jäi lugõmisõs aigu õks vähäs, kuigi vabadust olf mul uma-jagu käen. Õdakist imä ja mamma teivä käsitüüd, ma lugõsi. Mu tütre opsõ tuuiist varra vardid ja nõkla käen hoitma.

Meil olf väiku lilliaid, kon miildü mammagõ mütätä. Olõ arvu saanu, et aian toimõndamisõ suuv om mul kasunu egä pääväge suurõmbas, kuigi süämen tunnõ, et aig om ummi tegemisi aian kokku tõmmata.

Mu latsõpõlvõkotun olf elu vaenõ, a säält olf hää olla. Säält sai üteli kodulämmüse ja rōõmsa meele. Kodu opaš, et elädä tulõ lihtsäle, ei piä kõik olõma viimätsse pääl. Tulõ tunda rōõmu egäst väikust asjast: edimädsest sinilillist, rüäräagu prääksust, sõbra hummukuterest, mõlutamisõst, tiidmisest, et ma saa hakkama.

Mamma Marie olf mu latsõpõlvõ päiv, imä Hilda olf mu latsilõ hää haldjas. Ma proovi ummilõ latsõlatsilõ edesi anda tuu hää, mis olõ saanu üteli umast latsõpõlvõkotust.

Täämbädselgi aol näe viil mõnikõrd umma latsõpõlvõ unõn.

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellemäst kotussõst Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Tossu Tilda pajatus

Võõras miis tutva kuhti seen

Seo jutu kõnõl mullõ umast noorõstpõlvõst üteli tutva agronuum. Pääle EPA lõpõtamist saadõti tä üteli Võromaa sovhoosi noorõmbagronoomis. Tä olf kinä poiss ja tälle miildü nalla tetä.

Ütel pääväl pidi nuur agronuum minemä tüüasjun pääväs Tartu liina. Et sõit alas hummogu väega varra, es nakka tä inne süüma, selle et tiidse tudõngiaost, et Tartun om üteli kinä piimäsaal.

Agronuum läts piimäsaali sisse. Kotussit olf, saal es olõ väega täüs. Saali keskel olli lava ja tooli, a sainaviiri müüdä

pikk lett, mille veeren istmise puki. Miis kai ümbretsõõri ja näkk üteli puki pääl tutvat miist istman. Õigõlõ näkk tä kül sinist kuhti, midä näide sovhoosi osakunnajuhataja kand.

Nuur agronuum kai, et tege nalla, ja hiilse tutva mano. Kopuf sis ola pääle ja küsse: «Mis sa, vana orikas, tan üteliindä rōhitset?»

Tuu, kelle ola pääle koputõdi, käändse hindä ümbre: «Kuidas palun?»

Sis sai agronuum arvu, et tutva kuhti seen istõ peris võõras miis. Näost verrev nigu vähk pobisi tä midägi vabandusõs ja läts söömälä piimäsaalist vällä.

TOSSU TILDA

Latsilõ

Vastus saada
üte nädäli joosul
meiliaadrõssi pääle
latsinukk@umaleht.ee
vai postiga:
Uma Leht,
Tartu 48,
65609 Võro.

Vastussõ mano panõ
kirja uma nimi, vannus
ja kimmähe ka
postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas
vällä võrokeelitsit välläandit.

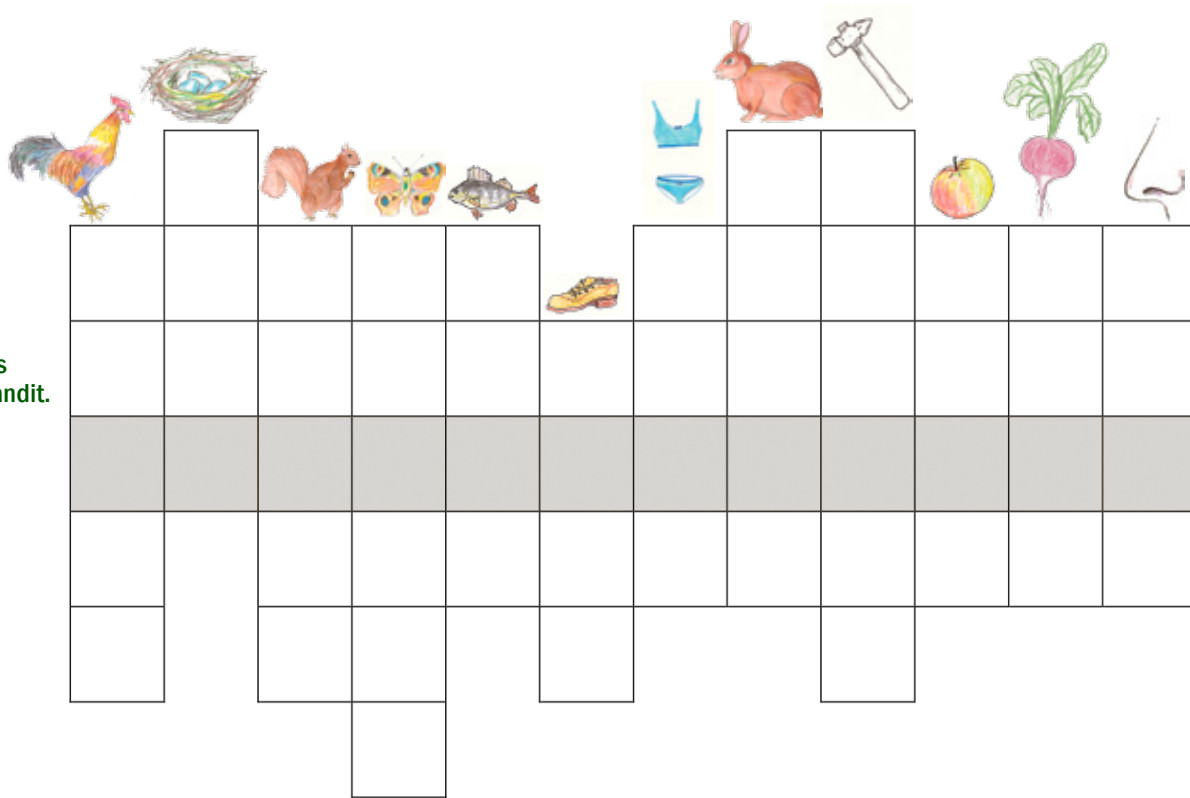
Latsinukka tugõva
Võro instituut
ja Võro selts VKKF.

Minevä kõrra vastus:
JUTIPULK.

Avvohinna saa
METSÄ MIABEL (5)
Valgõmõtsast.

Täüdä' är ristsõna!

Vastussõs saat teedä' midägi, midä tohe-ei' süvä'.

Ettetiidmäda elo

Ma kuuli raadiost, et mõtsuh om seeneuputus. Kolm kuud tagasi kõnõli kõik, nii tiidjä ku vähämb tiidja, et seo aasta siini ei saa. No ja parhilla om vastapite. Kõgõpäält veeti jo põimukuul sälakorvõga mõtsast kuusõriiskit, sõs kikkasiini ja sükskuul porovikkõ. Olõ kuulnu nii mitotki inemist ütlemäh, et siinist om jo viländ.

Kae, taa elo omgi sääne, et sa tiia-i, mis hummõn tulõ.

MUDA MARI

Muda Mari pajatus

Selle massa-i ette ikkõ. Tulõ võtta täämbäne päiv ja tenolik olla tuu iist, miä om, mitte õnnõ ikkõ tuu peräst, midä olõ-i. Muidoki olõs hää, ku taivaesä lasõssi inemise umi kraanõd mano ja egäüts saasi vihmavett alla laskõ, pallo täl õkva vaia om. Võiolla selle, et ilmakraanõlõ ligembäl olla, tükusegi pallo riigi viimätsel aol Kuu pääle.

Telli Uma Leht!

6 kuud – 8 €, 12 kuud – 14 €,
e-arvõ püsिमassuleping 1 € kuun.

Telli saa:
tellimine.ee/umaleht,
tel 617 7717.